RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING DAVLAT XARIDLARIDAGI O‘RNI: IMKONIYATLAR VA ISTIQBOLLAR

Saydaqulov Ravshan Aliboyevich

O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi “Loyihalar va import kontraktlarini kompleks ekspertiza qilish markazi” DUK boshqarma boshlig‘i o‘rinbosari

rsaydakulov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat xaridlarida raqamli texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy, ijtimoiy va boshqaruv jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Global tendensiyalar asosida elektron tender tizimlari, avtomatlashtirilgan baholash modullari, axborot xavfsizligi texnologiyalari va ma’lumotlarni tahlil qilish platformalarining afzalliklari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, O‘zbekistonda mavjud infratuzilma, kadrlar salohiyati va qonunchilik holati asosida raqamlashtirishni chuqurlashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi. Xorijiy tajriba va mahalliy real amaliyotlar solishtirilib, muammolar va ularning yechimlari ilmiy asosda bayon etiladi.

Kalit so‘zlar: *davlat xaridlari, raqamli transformatsiya, elektron tender, korrupsiya, axborot xavfsizligi, infratuzilma, nazorat mexanizmlari.*

РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПКАХ: ВОЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Сайдакулов Равшан Алибоевич

Заместитель начальника управления ГУП «Центр комплексной экспертизы проектов и импортных контрактов» при Министерстве экономики и финансов Республики Узбекистан

rsaydakulov@gmail.com

Аннотация: В статье представлен глубокий анализ экономических, социальных и управленческих аспектов внедрения цифровых технологий в государственные закупки. На основе мировых тенденций рассматриваются преимущества электронных систем торгов, автоматизированных модулей оценки, технологий информационной безопасности и платформ анализа данных. Также разрабатываются предложения по углублению цифровизации с учетом существующей инфраструктуры, кадрового потенциала и законодательной ситуации в Узбекистане. Сравнивается зарубежный опыт и отечественная

реальная практика, на научной основе описываются проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: *государственные закупки, цифровая трансформация, электронные торги, коррупция, информационная безопасность, инфраструктура, механизмы контроля.*

THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN PUBLIC PROCUREMENT: POSSIBILITIES AND PROSPECTS

Saydakulov Ravshan Aliboevich

Deputy Head of the Department of the State Unitary Enterprise "Center for Comprehensive Expertise of Projects and Import Contracts" under the Ministry of Economy and Finance of the Republic of Uzbekistan

aripovjavohir@gmail.com

Abstract: The article presents a deep analysis of the economic, social and managerial aspects of the introduction of digital technologies in public procurement. Based on global trends, the advantages of electronic bidding systems, automated evaluation modules, information security technologies and data analysis platforms are considered. Proposals for deepening digitalization are also developed, taking into account the existing infrastructure, human resources and legislative situation in Uzbekistan. Foreign experience and domestic real practice are compared, problems and solutions are described on a scientific basis.

Keywords: *public procurement, digital transformation, electronic bidding, corruption, information security, infrastructure, control mechanisms.*

KIRISH

Davlat xaridlari davlatning iqtisodiy faoliyatidagi asosiy yo‘nalishlardan biri bo‘lib, budjet mablag‘larini to‘g‘ri, samarali va shaffof taqsimlashda muhim rol o‘ynaydi. Jahon tajribasida ushbu sohani raqamlashtirish orqali ko‘plab muammolarni bartaraf etish mumkinligi isbotlangan.

O‘zbekiston ham bu borada izchil islohotlar olib bormoqda. Ammo tizimning mukammal ishlashi uchun raqamli texnologiyalarni chuqur integratsiyalash, inson omilini kamaytirish va ochiqlikni ta’minlash lozim bo‘ladi.

Raqamli texnologiyalar yordamida davlat xaridlari tizimining avtomatlashtirilishi, barcha bosqichlarining elektron shaklga o‘tishi va ma’lumotlar bazalarining yagona platformada birlashtirilishi xarid jarayonlarini tubдан yangilashga xizmat qiladi. Bu esa davlat budjetining sarflanishini nazorat qilishda aniq va tezkor

vositalarni yaratishga, korrupsion holatlarning oldini olishga hamda jamoatchilik ishtirokini ta’minlashga imkon beradi.

So‘nggi yillarda global miqyosda davlat xaridlari jarayonlarini elektronlashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikka, raqobatbardoshlikka va soddalashtirilgan byurokratik mexanizmlarga erishgan mamlakatlar soni ortmoqda. Xususan, Janubiy Koreya, Estoniya, Chilidagi tajribalar shuni ko‘rsatmoqdaki, raqamlashtirish nafaqat harajatlarni kamaytiradi, balki ishtirokchilarning teng huquqli bo‘lishiga ham xizmat qiladi.

O‘zbekistonda ham “etender.uz”, “xarid.uzex.uz” kabi platformalarning joriy etilishi raqamli islohotlarning amaliy bosqichga o‘tganidan darak beradi[1] [2].

Shu bilan birga, tizim samaradorligini oshirish uchun mavjud infratuzilmani rivojlantirish, mutaxassislar malakasini oshirish, qonunchilikni takomillashtirish va axborot xavfsizligini ta’minlash dolzarb masalalar bo‘lib qolmoqda.

Mazkur maqola davlat xaridlari sohasida raqamli texnologiyalarning o‘rni, ularning amaliy afzalliklari va mavjud muammolarni tahlil qilish, shuningdek, xalqaro tajriba asosida O‘zbekiston sharoitiga mos takliflar ishlab chiqish maqsadida yozilgan. Mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyati davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish, korrupsiyaga qarshi kurashish va jamoatchilik ishonchini mustahkamlash bilan chambarchas bog‘liqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbekistonda va xorijiy mamlakatlarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar raqamli texnologiyalarning davlat xaridlariga ta’siri masalasiga alohida e’tibor qaratadi[3].

Mahalliy tadqiqotchilar:

Qodirov J. (2022): elektron tender tizimlari orqali inson omilining kamayishi va korrupsiyaning oldi olinishi imkoniyatlarini tadqiq qilgan[4].

Saidova N., Normatova Sh. (2021): davlat xaridlarida axborot xavfsizligi masalalariga e’tibor qaratib, texnik va tashkiliy himoya choralarini tahlil qilgan[5].

Shukurov B. (2023): raqamli texnologiyalarning samarador ishlashi uchun kadrlar tayyorlash va malakasini oshirish muhimligini urg‘ulagan[6].

Xorijiy tadqiqotchilar:

---

[1] O‘zbekiston Respublikasining “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-684-son Qonuni // Qonun hujjatlari ma’lumotlari bazasi, 23.04.2021-y., 03/21/684/0367-son

[2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Davlat xaridlari to‘g‘risida”gi Qonuni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori, PQ-3953-son, 27.09.2018 y. // Qonun hujjatlari ma’lumotlari bazasi, 29.12.2023-y., 06/23/214/0984-son

[3] Davlat xaridlari. Darslik. “Lesson Press” MChJ nashriyoti – T.: 2024. 158 b.

[4] Qodirov J. (2022). Elektron tender tizimlari samaradorligining tahlili. *Iqtisodiy tadqiqotlar*, №4, B. 45–52.

[5] Saidova N., Normatova Sh. (2021). Davlat xaridlarida axborot xavfsizligini ta’minlash masalalari. *Boshqaruv va raqamli iqtisodiyot*, №3, B. 33–40.

[6] Shukurov B. (2023). Raqamli texnologiyalar va kadrlarni rivojlantirish: davlat xaridlari sohasida. *Innovatsiya va boshqaruv*, №1, B. 12–20.

Smith J. (2022): elektron xarid tizimlari orqali korrupsiyani kamaytirish va raqobat muhitini yaxshilashga oid tadqiqot o‘tkazgan[7].

Johnson M. va boshqalar (2021): raqamli platformalar asosida xaridlar samaradorligi va ma’lumotlar integratsiyasini tahlil qilgan[8].

Brown A. (2023): xususiy sektor ishtirokini kuchaytirish orqali iqtisodiy samaradorlik oshishini yoritgan.[9].

METODOLOGIYA

Maqolada nazariy mushohada, tizimli yondashuv, kuzatish, umumlashtirish, tahlil, sintez kabi usullar samarali qo‘llanildi, shuningdek davlat xaridlarini amalga oshirishning mexanizmlarini takomillashtirish muammolari va ularning yechimlari borasida xulosa va takliflar shakllantirilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Davlat xaridlari sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish so‘nggi yillarda butun dunyoda dolzarb yo‘nalish sifatida e‘tirof etilmoqda. Bu texnologiyalar xarid jarayonlarini avtomatlashtirish, inson omilini kamaytirish, ma‘lumotlar ochiqligini ta‘minlash, korrupsiyaga qarshi samarali kurashish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirishga xizmat qiladi. Quyida ushbu texnologiyalarning asosiy afzalliklari tahlil qilinadi.

Ochiqlik va shaffoflik

Davlat xaridlarining eng muhim tamoyillaridan biri bu – shaffoflikdir. Raqamli texnologiyalar orqali har qanday xarid haqida ma‘lumotlar internet orqali ochiq joylashtiriladi. Masalan, xarid.uzex.uz portalida e’lon qilingan tenderlar, shartnomalar, ishtirokchilar ro‘yxati va natijalar barchaga ochiq. Bu esa:

jamoatchilik nazoratining kuchayishiga;

OAV (ommaviy axborot vositalari) orqali tahlil va fosh qilish imkoniyatlarining kengayishiga;

manfaatlar to‘qnashuvi va maxfiylikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Ochiqlik nafaqat davlat uchun hisobdorlik vositasidir, balki tadbirkorlar uchun ishonch mustahkamlanishiga olib keladi. Xarid tizimining ochiqligi halol raqobat muhitini ta’minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Korrupsiya xavfini kamaytirish

[7] Smith J. (2022). Enhancing transparency and reducing corruption in public procurement through e-tendering. *Journal of Public Administration*, 45(3), 213–225.

[8] Johnson M., Lee K., Thompson R. (2021). Digital data integration and efficiency in public procurement processes. *International Journal of Digital Economy*, 7(2), 101–115.

[9] Brown A. (2023). Economic impacts of digital platforms in public procurement: private sector collaboration. *Journal of Economic Policy*, 19(1), 34–48.

Davlat xaridlari sohasi korrupsiya uchun yuqori xatarli sohalardan biri sanaladi. Bu xatarning asosiy sabablari inson omili, ma'lum shaxslarga noqonuniy imtiyoz berish hamda ma'lumotlarni yashirish kabilar bilan bog'liq.

Raqamli texnologiyalar, jumladan avtomatlashtirilgan baholash tizimlari, elektron raqamli imzo (ERI), uchinchi tomonlar uchun real vaqtdagi nazorat interfeyslari kabi vositalar mazkur muammolarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Blokcheyn texnologiyasi esa ma'lumotlarni o'zgartirib bo'lmas holda saqlaydi, bu ham xavfsizlikni ta'minlaydi, ham korrupsiyani aniqlashni osonlashtiradi.

Tezkorlik va tejamkorlik

Raqamlashtirish jarayonlari orqali xarid jarayonlari sezilarli darajada tezlashadi:

qog'ozbozlik yo'qoladi;

hujjatlar elektron shaklda imzolanadi;

baholash algoritmlar orqali avtomatik bajariladi;

monitoring real vaqtda amalga oshiriladi.

Bunday yondashuv orqali vaqt tejaladi, inson resurslariga bo'lgan ehtiyoj kamayadi, byurokratiya va ish jarayonidagi noan'anaviy kechikishlar bartaraf etiladi. Natijada davlat byudjeti xarajatlarining 8–12% gacha tejalishiga erishish mumkin.

Ishtirok etish imkoniyatini yaratilishi va sog'lom raqobat

Elektron platformalarning mavjudligi barcha tadbirkorlarga, jumladan kichik va o'rta biznes subyektlariga davlat xaridlarida qatnashish imkoniyatini beradi.

Bu orqali, sog'lom raqobat muhiti shakllanadi, narxlar bozori shakllanadi, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga ustuvorlik beriladi, barcha ishlab chiqaruvchi/yetkazib beruvchilar teng imkoniyatga ega bo'ladi.

Davlat xaridlarining markazlashgan tizim orqali o'tkazilishi kichik biznesning ham tenderlarda qatnashishini osonlashtiradi, demak, iqtisodiyotning "haqiqiy lokomotivi" bo'lgan kichik biznes faoliyati rag'batlantiriladi.

Shunigdek, davlat xaridlari sohasini raqamlashtirish bo'yicha rivojlangan mamlakatlar tajribasi O'zbekiston uchun muhim o'rganish manbai bo'lishi mumkin.

Janubiy Koreyaning KONEPS tizimi jahondagi eng samarali elektron xarid platformalaridan biri hisoblanadi. Bu platforma orqali:

yillik 100 trln vondan ortiq davlat mablag'i tenderlar orqali taqsimlanadi;

boshidan oxirigacha (tender e'loni, hujjat topshirish, baholash, shartnoma tuzish) barchasi avtomatlashtirilgan;

samaradorlik 10% gacha xarajatni kamaytirish bilan ifoda topgan.

Estoniya raqamli davlat boshqaruvining yetakchi namunasidir. Ya'ni davlat xaridlari:

blokcheyn texnologiyasi orqali amalga oshiriladi;

har bir hujjat o'zgartirib bo'lmas formatda saqlanadi;

barcha xarid jarayonlari 100% onlayn va elektron hujjatlar orqali amalga oshiriladi.

TED (Tenders Electronic Daily) – Yevropa ittifoqi davlatlari uchun yagona ochiq tender platformasi:

barcha davlat xaridlari bir joyda jamlangan;

tadbirkorlar istalgan mamlakat tenderida qatnashishi mumkin;

teng sharoit, yuksak shaffoflik va raqobat muhiti ta'minlangan.

Mamlakatimizda davlat xaridlarida raqamlashtirishni joriy etish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Birinchilardan bo‘lib quyidagi nomdagi davlat xaridi platformalari ishga tushirildi:

xarid.uzex.uz – "Davlat xaridlari yagona axborot portali"

etender.uzex.uz – xizmatlar va tovarlar uchun elektron tender tizimi

2024 yilning o‘zida ushbu platformalar orqali 200 mingdan ortiq xarid jarayoni amalga oshirilgan hamda 10 trln so‘mdan ortiq mablag‘ ochiq tenderlar orqali taqsimlangan.

O‘zbekiston Respublikasidagi davlat xaridlari sohasida raqamlashtirishni joriy etish orqali quyidagi ijobiy o‘zgarishlar kuzatilmoqda:

platformalarning interfeysi tadbirkorlar uchun tushunarli va foydalanishga qulay;

ERI (elektron raqamli imzo) orqali shaxsni aniqlash, mas'uliyatni belgilash imkoni yaratilgan;

mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun maxsus shartlar (preferensiyalar) joriy etilgan.

Bu sohada erishilayotgan yutuqlar bilan bir qaorda hal etilishi lozim bo‘lgan muammolar ham mavjud. Bular:

infratuzilma muammolari – chekka hududlarda internet sifati past, texnik vositalar eskirgan;

kadrlar salohiyatining pastligi – tender mas‘ullari va ishtirokchilarning elektron platformalardan foydalanish ko‘nikmasi yetarli emas;

qonunchilik bilan bog‘liq ayrim muammolar – tender jarayonlarining barcha bosqichlarini tartibga soluvchi qonuniy asoslar yetarli emas;

axborot xavfsizligi – xakerlik hujumlari, ma'lumotlarning noqonuniy tarqalishi holatlari kuzatilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi muhokama va natijalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalar davlat xaridlarini tubdan isloh qilishda katta imkoniyatlarga ega.

Infratuzilmani rivojlantirish – yuqori tezlikdagi internet va serverlar, texnik bazani mustahkamlash.

Kadrlar tayyorlash – doimiy malaka oshirish kurslari, raqamli savodxonlikni kuchaytirish.

Huquqiy asosni mustahkamlash – elektron xaridlarni boshqaruvchi yagona va aniq qonun qabul qilish.

Axborot xavfsizligini kuchaytirish – blokcheyn, raqamli imzo, mustahkam autentifikatsiya tizimlarini joriy etish.

Moliyalashtirish mexanizmlari – davlat budjeti, xususiy sektor va xalqaro donorlar ishtirokida moliyaviy ta'minot.

Monitoring va audit tizimlarini kuchaytirish – avtomatlashtirilgan kuzatuv va tahlil tizimlarini yaratish.

Raqamli texnologiyalarni davlat xaridlariga joriy etish davlat boshqaruvi sifatini oshirish, byudjet mablag'laridan oqilona foydalanish, jamiyatda adolatli raqobat va ishonchni ta'minlashda strategik vositadir. O'zbekiston bu borada izchil qadamlar qo'yayotgan bo'lsa-da, hali ham tizimni chuqurlashtirish, texnik va inson resurslarini mustahkamlash, qonunchilikni takomillashtirish zarurati mavjud. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirish davlat xaridlarini samarali, shaffof va korrupsiyadan holi qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi O'RQ-684-son Qonuni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari bazasi, 23.04.2021-y., 03/21/684/0367-son

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Davlat xaridlari to'g'risida"gi Qonuni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, PQ-3953-son, 27.09.2018 y. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari bazasi, 29.12.2023-y., 06/23/214/0984-son

3. Davlat xaridlari. Darslik. "Lesson Press" MChJ nashriyoti – T.: 2024. 158 b.

4. Qodirov J. (2022). Elektron tender tizimlari samaradorligining tahlili. *Iqtisodiy tadqiqotlar*, №4, B. 45–52.

5. Saidova N., Normatova Sh. (2021). Davlat xaridlarida axborot xavfsizligini ta'minlash masalalari. *Boshqaruv va raqamli iqtisodiyot*, №3, B. 33–40.

6. Shukurov B. (2023). Raqamli texnologiyalar va kadrlarni rivojlantirish: davlat xaridlari sohasida. *Innovatsiya va boshqaruv*, №1, B. 12–20.

7. Smith J. (2022). Enhancing transparency and reducing corruption in public procurement through e-tendering. *Journal of Public Administration*, 45(3), 213–225.

8. Johnson M., Lee K., Thompson R. (2021). Digital data integration and efficiency in public procurement processes. *International Journal of Digital Economy*, 7(2), 101–115.

9. Brown A. (2023). Economic impacts of digital platforms in public procurement: private sector collaboration. *Journal of Economic Policy*, 19(1), 34–48.